

podjele Hrvatske od 1993. i Deklaracije o regionalnoj Hrvatskoj, gdje se predlagalo osnivanje šest do osam regija po austrijskom modelu, do 2011., kada je Centar za demokraciju i pravo Miko Tripalo u projektu o decentralizaciji i regionalizaciji države zajedno s profesorima Pravnoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu objavio knjigu *Decentralizacija* (str. 121 – 140).

Iako knjizi zacijelo nedostaje teorijski okvir o regionalističkim strankama, ipak je treba pozdraviti. Zaključno možemo reći da je Šantić napisao dobru i vrijednu knjigu i treba je preporučiti svima, osobito onima koje zanimaju hrvatski politički sustav i upravljanje te suvremena hrvatska politička povijest. Regionalizam je tema koja je otpočetak uspostave višestranačja prisutna u Hrvatskoj, i u političkom životu i u znanstvenoj javnosti, posebno u politologiji. Političke stranke i njihovi vođe, kao i u drugim važnim pitanjima, ne slušaju savjete znanstvenika i struke. Iako je sadašnje stanje sa županijama i općinama pogubno i neodrživo za Hrvatsku, vodećim političkim strankama to odgovara jer ih takav sustav drži na vlasti.

VELIMIR VESELINOVIĆ

Francesca Rolandi, *Con ventiquattromila baci. L'influenza della cultura di massa italiana in Jugoslavia (1955-1965)* (Bologna: Bononia University Press, 2015), 196 str.

Hrvatsko-talijanske i slovensko-talijanske povijesne i kulturne veze neiscrpna su tema koja obuhvaća višestoljetno prožimanje u neposrednom dodiru na prostoru od Posočja do južnih jadranskih obala te utjecaje koji su, najčešće sa zapada prema istoku, prodirali i dublje u unutrašnjost. Iako je donijelo do tada najteže epizode u međunacionalnim odnosima naroda koji su živjeli i jedni do drugih i jedni s drugima, XX. stoljeće ne razlikuje se umnogome od prethodnih te donosi šaroliku slojevitost odnosa, no u novom političkom okviru – sada između Italije i Jugoslavije. Političko otvaranje socijalističke Jugoslavije i modernizacijski procesi druge polovine stoljeća otvorili su prostor plimi koja je donijela talijanski utjecaj u popularnoj, potrošačkoj i medijskoj kulturi te veoma opipljive novosti u svakodnevi. S obzirom na različita povijesna iskustva, kulturnu podlogu i zemljopisnu udaljenost, ti su utjecaji ponegdje u Jugoslaviji oblikovali novi sloj već ustaljenih odnosa, a ponegdje se Italija prvi put izravno upoznavala kao susjeda i najbliži Zapad. Podulji popis dokaza o suradnji i povezanosti u pedesetim i šezdesetim godinama mogao bi uključivati bicikle, motocikle, fiata i fiće na jugoslavenskim cestama, sjenu Sanrema na pozornicama zagrebačkoga, opatijskoga i splitskoga festivala zabavne glazbe, emisije RAI-ja i njihove sljedbenike na televizijskim ekranima, nabavu šušlavaca te ukrasnih gondola i lutaka. Stigli su potom cirkusi, lunaparkovi, *pizza*, Eurocrem i štošta drugoga. U Italiju su otišle Silva Koščina i Beba Lončar, Veljko Bulajić surađivao je s neorealisticima, televizijski doktor Luidi bio je padovanski student i ljubitelj Dantea, Talijani su bili poslovni ljudi kao u Bauerovu *Martinu među oblacima*, ljuti neprijatelji ili čak dobroćudni vojnici u partizanskim filmovima.

Dvadeset godina po nastanku pjesme *Con ventiquattromila baci*, ona je 1981. izvedena u Kusturičinu prvijencu *Sječaš li se Dolly Bell*, a 2015. taj se naslov našao na korici studije o utjecaju talijanske popularne kulture na Jugoslaviju od 1955. do 1965. godine. Izdanje je to bolonjske kuće Bononia University Press, uvršteno u biblioteku Odjela za povijest, kulturu i civilizacije te u niz koji se bavi istraživanjem suvremene povijesti i političke misli. Autorica je Francesca Rolandi, talijanska povjesničarka s diplomom milanskoga i prije nekoliko godina stečenim doktoratom torinskoga sveučilišta, s istraživačkim iskustvom u Zagrebu, Ljubljani, Beogradu, Londonu, Grazu i Napulju, s mnogim objavljenim znanstvenim radovima te člancima na portalu *Osservatorio sui Balcani* i drugima, dobitnica talijanske nagrade “Vinka Kitarović” te stipendije u sklopu hrvatskoga programa Newfelpro, zahvaljujući kojoj dvije godine provodi na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Rijeci. Njezina studija zahvaća jugoslavensko-talijanske odnose u razdoblju koje započinje razrješavanjem Tršćanske krize, Londonskim memorandumom i ukidanjem Slobodnoga Teritorija Trsta, a završava u trenutku liberalizacije graničnoga režima i porasta broja prekograničnih putnika. Na početku toga razdoblja postaje jasno da Trst po političkoj pripadnosti neće biti jugoslavenski, a na kraju se naslućuje da grad u ekonomskom, poglavito trgovačkom, smislu postaje neodvojivo povezan s Jugoslavijom i tako donekle ipak “naš”. Istodobno obje zemlje u tih desetak godina prolaze kroz svoja gospodarska čuda, zahvaćaju ih ubrzana modernizacija, industrijalizacija i urbanizacija, unutarnje i vanjske migracije te se grade složeni odnosi razvijenijega sjevera i nerazvijenoga juga, i unutar Italije i Jugoslavije i u odnosu prema sjevernijem dijelu Europe. Onamo će obje zemlje slati svoje radnike, a iz njih primati goste i razvijati konkurentne turističke industrije. U tom se razdoblju oblikuje jugoslavenski pogled na Italiju, razapet između kritičnosti i naklonosti te prožet željom za izgradnjom mediteranskoga identiteta i stvaranjem odnosa u kojem se na Jugoslaviju neće gledati svisoka i u kojem bi Italija bolje upoznala svoje istočne susjede. Kontekst je to što ga dobrim dijelom već u uvodu postavlja Francesca Rolandi te potom izgrađuje povijest popularnokulturnih utjecaja na temelju spisa partijskih i državnih tijela – poput Ideološke komisije Saveza komunista i Savezne komisije za kulturne veze s inozemstvom – koji su pohranjeni u Arhivu Jugoslavije, Diplomatskom arhivu, Arhivu Republike Slovenije i Hrvatskom državnom arhivu. Povrh toga, u popisu izvora brojni su talijanski, slovenski, hrvatski i srpski popularni časopisi kao što su *Arena*, *Filmska kultura*, *Filmski svijet*, *Il Piccolo*, *Il Piccolo sera*, *Ilustrovana politika*, *La Voce del popolo*, *Ritam*, *Tovariš* i *Vjesnik u srijedu* te glazbena, filmska i književna ostvarenja. Autorica je također pokazala izvanredno poznavanje relevantne literature o društvenoj i kulturnoj povijesti, no bez daljnega i one koja se bavi talijansko-jugoslavenskim političkim odnosima.

Između uvoda (str. 1 – 12) i zaključka (str. 171 – 174) razrada teme podijeljena je u sedam poglavlja. “Jugoslavija između vanjske i unutarnje politike” (“La Jugoslavia tra politica estera e interna”, str. 13 – 36) naslov je prvoga, u kojem autorica daje pregledan, pouzdan i jasan prikaz političke i gospodarske povijesti, stavljajući naglasak na one događaje i procese koji su važni za razradu teme: drugačija vrsta socijalizma, gospodarski rast, modernizacijski impulsi i ograničenja jugoslavenskoga eksperimenta. Sve je to, zaključuje, u promatranom desetljeću u zemlji stvorilo “otoke potrošačkoga društva” koji su se potom širili. U poglavlju “Jugoslavenska kultura: treći put?” (“La cultura jugoslava: una terza via?”, str. 37 – 50) autorica analizira isprepletanje politike

i kulture od poratne agitpropovske faze preko odbacivanja socrealizma do otvaranja utjecajima sa Zapada na svim kulturnim poljima, što je dovelo do oblikovanja “koz-mopolitske aure” i prepoznatljivosti zemlje prema van, ali i nadnacionalne popularne kulture uz koju su prema unutra na drugim razinama supostojale različite nacionalne kulture. Postavivši Jugoslaviju u širi kontekst, autorica se u trećem poglavlju – “Sučeljavane jadranskih susjeda: odnosi između Italije i Jugoslavije” (“I due vicini adriatici a confronto: i rapporti tra Italia e Jugoslavia”, str. 51 – 66) – okreće bilateralnim odnosima obilježenim i svakodnevnim životom uz granicu i višedesetljetnim međudržavnim graničnim sporom, koji je ipak završio uspostavljanjem propusnoga režima na “granici koja spaja” i nije dio željezne zavjese. Sljedeća četiri poglavlja obrađuju pojedine fenomene popularne kulture koji se kratko mogu nazvati Trst, Sanremo, televizija i materijalna kultura. U poglavlju “Trst je naš: jugoslavenska prekogranična kupovina” (“Trieste è nostra. Lo shopping jugoslavo oltreconfine”, str. 67 – 96) autorica donosi povijest odnosa prema Trstu kao trgovačkom centru, od poratnih malograničnih propusnica do postsocijalističke kulture sjećanja. Procesom u kojem hit *Con ventiquattromila baci* postaje prepjev *Bezbroj poljubaca*, odnosno utjecajem talijanske popularne glazbe i festivalske kulture na stvaranje jugoslavenske zabavne glazbe i razvoj domaće “festivalomanije” bavi se poglavlje “Svi smo znali za Sanremo: talijanska zabavna glazba u Jugoslaviji” (“Tutti conoscevamo Sanremo. La musica leggera italiana in Jugoslavia”, str. 97 – 119). Slijedi poglavlje “Italija na jugoslavenskim ekranima: kino i televizija” (“L’Italia sugli schermi jugoslavi. Il cinema e la televisione”, str. 121 – 149) s prikazom redateljske i glumačke razmjene na filmskom platnu te neizostavnoga udjela talijanske televizije u razvoju domaćega programa za male ekrane. Vespe, moda, fičo i drugi proizvodi predmet su posljednjega poglavlja pod naslovom “Ljubav, moda i materijalna kultura” (“Amore, moda e cultura materiale”, str. 151 – 169).

Francesca Rolandi napisala je studiju koja se dobro nadovezuje na već postojeću literaturu o društvenoj i kulturnoj povijesti i povijesti svakodnevice socijalističke Jugoslavije. Usmjeravanjem na jugoslavensko-talijanske odnose ponudila je potrebnu dopunu ranijim istraživanjima, ali otvorila i područja na kojima bi se i dalje moglo raditi jer bi iz pojedinih poglavlja njezine knjige mogle nastati samostalne opsežne studije. Daljnja razmatranja zaslužuje i promišljanje naravi kulturnoga utjecaja u rasponu između spontanosti i promišljene akcije. Autorica izvrsno poznaje i izlaže političku i ekonomsku podlogu, što je dobrodošlo stranom ili manje upućenom čitatelju, te na tom temelju jasnim jezikom gradi svoju interpretaciju popularnokulturnih prožimanja u drugoj polovini prošloga stoljeća, ponekad na kraju poglavlja zalazeći u vrijeme postsocijalističke tranzicije i šengenskoga graničnog režima, najnovije popularne kulture i kulture sjećanja. Svjesna je unutarjugoslavenskih razlika u primanju talijanske kulture i neravnoteže u odnosima dviju zemalja, talijanskoga nepoznavanja istočnih susjeda te jugoslavenske sposobnosti prihvaćanja, prilagođivanja i udomaćivanja, odnosno stvaranja novoga na temelju stranoga uzora – u promatranom razdoblju često talijanskoga, bilo izvornoga ili kao posrednika američkoga prethodnika, a potom sve češće i zatim pretežno izravno anglosaksonskoga. Svojom knjigom autorica nudi nešto novo talijanskoj suvremenoj historiografiji, ali ujedno – u skladu s razdobljem i područjem koje proučava – gradi i most prema postjugoslavenskom znanstvenom prostoru.

IGOR DUDA